

Ryc. 142. Uczniowie z nauczycielką A. Pomianowską ze szkoły w Zabytowie w 1932 roku, fot. ze zb. UG w Skierbieszowie..

1903-1904 roku uczył Jan Podolak⁶⁶⁰, w 1908 roku M. Rządkiwicz⁶⁶¹, a w 1914 roku Jan Żuk⁶⁶². Dopiero w 1916 roku otwarto we wsi polską szkołę 1-klasową, w drewnianym, parterowym budynku i tam obok sali lekcyjnej zorganizowano mieszkanie dla nauczyciela. W 1916 roku nauczycielką była Emilia Ciepiewska i uczyła tutaj do 1918 roku. Jej następcami byli kolejno: Leokadia Hintzówna (1918-1920), Izabela Pilch (1920-1923), Aniela Prystupa (1923), Władysław Słupski (1923-1926), Anna Pomianowa (1926-1936), a od 1936 roku Wincenta Sołowiej. Ta ostatnia uczyła tutaj także w okresie okupacji niemieckiej oraz w pierwszych latach powojennych. Dopiero w 1947 roku zastąpił ją na tym stanowisku na okres jednego roku Bolesław Brzozowski. Po nim uczyła Helena Nazwińska (1948-1949), Czesława Rajtar

⁶⁶⁰ Pamiatnaja kniżka.... na 1903 god, s. 235;.... na 1904 god, s. 283.

⁶⁶¹ Pamiatnaja kniżka.... na 1908 god, s. 163.

⁶⁶² Gubernia Chełmska 194 r., s. 244.

[po mężu Sołowiej] od 1949 roku⁶⁶³. Czesława Sołowiej uczyła tutaj w 4-klasowej szkole do 1974 roku, kiedy zlikwidowano placówkę. Po II wojnie światowej naukę prowadzono w wynajętych mieszkaniach prywatnych, dopiero w 1959 roku wybudowano murowaną szkołę.

Po likwidacji szkoły mieścił się w tym budynku sklep Gminnej Spółdzielni w Skierbieszowie oraz Klub Rolnika. Wraz z likwidacją GS na początku lat 90. zlikwidowano zarówno sklep, jak i klub.

Według spisu z 1921 roku wieś liczyła 55 domów i 355 mieszkańców, w tym 23 Ukraińców⁶⁶⁴. W 1926 roku z inicjatywy Edwarda Dołgana, Jana Borysa, Jana Szkamruka i Mikołaja Sołowieja powstała tu jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej. W tym samym roku strażacy wybudowali remizę. Pierwszym prezesem OSP został Józef

⁶⁶³ APZ, Akta Inspektoratu Szkolnego Zamość 1916-1950.

⁶⁶⁴ Skorowidz..., T. IV, s. 126.

Boryk, a później kolejno: Jerzy Kiecana (1933-1943), Feliks Cygańczyk (1943-1946), Stanisław Świszcz (1946-1963), Jan Sołowiej (od 1963 r.), Bolesław Dołgan (do 1981 r.), Bogusław Kiecana (1981-1988), Stanisław Głąb (1988-1991), Jan Borys (1991-2000), Krzysztof Huszcz (2001-2007) i od 2007 roku Wiesław Sołowiej. W 1933 roku wybuchł we wsi pożar, który mimo akcji strażackiej strawił 18 budynków. Pomyślnie dla rozwoju straży były lata 50. XX wieku. W 1951 roku strażacy otrzymali motopompę, a w pięć lat później wybudowali remizę strażacką. W 1977 roku dostali samochód⁶⁶⁵.

3 kwietnia 1944 roku Niemcy otoczyli Zabytów i Kalinówkę i skierowali swoje wojska w kierunku lasu zabytowskiego, gdzie schronił się oddział BCh i partyzantów radzieckich, którymi dowodził major Aleksander Fiodorow. Niemcy wysłali na zwiad volksdeutscha Kulsa, którego partyzanci ujęli i rozstrzelali, był on bowiem winien śmierci wielu Polaków. Partyzanci dzięki opanowaniu majora Fiodorowa nie przyjęli walki i doczekawszy zmierzchu wycofali się z zagrożonego odcinka, w obawie przed spaleniem przez Niemców w odwecie Zabytowa⁶⁶⁶. W maju 1944 roku w pobliżu wsi rozegrała się potyczka oddziału BCh pod dowództwem Bolesława Wojtasiuka ps. „Czas” z placówki Zabytów z Niemcami. 7 partyzantów zostało okrażonych i zaatakowanych. Od śmierci uratowało ich nadejście oddziału partyzantów radzieckich pod dowództwem majora Wiktora Karasiowa, którzy przybyli od strony Bończy⁶⁶⁷.

Podczas wojny wieś nie została wysiedlona i według danych z 1947 roku liczyła 898 ha ziemi oraz 323 mieszkańców⁶⁶⁸. Do ważniejszych wydarzeń w okresie powojennym należy zaliczyć elektryfikację wsi w 1965 roku, a około połowy lat 90. wybudowanie w Zabytowie utwardzonej drogi. W połowie

⁶⁶⁵ M. Skiba, Straże pożarne..., s. 109-110.

⁶⁶⁶ J. Gmitruk, P. Matusak, J. Nowak, Kalendarium działalności bojowej Batalionów Chłopskich 1940-1945, Warszawa 1983, s. 348; A. Glińska, Zamojszczyzna w okresie okupacji..., s. 239-240.

⁶⁶⁷ W. Bondyra, Słownik historyczny..., s. 136; Z. Mańkowski, J. Naumiuk, Kalendarium walk BCh na Lubelszczyźnie (1940-1944), Lublin 1964, s. 137.

⁶⁶⁸ S. Zgrzywa, Gmina Stary Zamość..., s. 7.

lat 60. założono we wsi Kółko Rolnicze. Jego prezesami byli m.in. Czesław Hawrylak i Jan Borys. W 1974 roku kółko przyłączono do Spółdzielni Kółek Rolniczych w Skierbieszowie, a sprzęt rolniczy przeniesiono do skierbieszowskiej filii SKR w Sulmicach.

Ważną funkcję sołtysów pełnili m.in.: Jan Huk, Stanisław Głąb, Roman Guz i od 2007 roku Renata Huszcz⁶⁶⁹.

Liczba ludności we wsi już od kilkudziesięciu lat systematycznie maleje, na początku 2009 roku w Zabytowie mieszkało 119 osób, zaś w 2014 roku wieś liczyła 710,80 ha powierzchni i 11 mieszkańców.

ZAWODA

Wieś położona w centralnej części gminy Skierbieszów, nad rzeką Wolica, w obrębie Działów Grabowieckich.

W wyniku archeologicznych badań powierzchniowych, prowadzonych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP), na terenie miejscowości odkryto 9 stanowisk (punktów osadniczych)⁶⁷⁰. Pochodzą one z dwóch faz osadniczych. Najstarsza faza reprezentuje osadnictwo neolityczne (5500-2200 r. p. Chr.), a związane z nim nieliczne ułamki naczyń glinianych, fragment złamanego wióra ze śladami retuszu, odłupek i okrusz krzemieny nie powiązane z konkretną jednostką kulturową. Z tą fazą łączą się też 3 fragmenty ceramiki i rozcieracz kamienny z dwóch niewielkich osad, które zaliczono do środkowoneolitycznej kultury pucharów lejkowatych (4200-2900 r. p. Chr.). Stosunkowo liczne ułamki naczyń odkryto na 5 osadach, które pochodzą z IX-XIII wieku i należy je łączyć ze Słowianami.

Teren obecnej wsi był zabudowany już na początku XIX wieku⁶⁷¹, choć wówczas Zawoda stanowiła przedmieście Skierbieszowa. Dopiero pod koniec XIX wieku występowała jako odrębna miejscowość. Pierwszą

⁶⁶⁹ Informacja ustna Renaty Huszcz.

⁶⁷⁰ Badania powierzchniowe przeprowadzili w roku 2001 mgr A. Urbański i mgr A. Witkowski. Dokumentacja z tych badań znajduje się w archiwum WUOZ w Lublinie, Delegatura w Zamościu.

⁶⁷¹ Budynki zaznaczono na Mapie Kwatermistrzowskiej z 1839 roku.